

Seksualno uznemiravanje žena u Bosni i Hercegovini:

Analiza na osnovu podataka iz OSCE-ovog
istraživanja o nasilju nad ženama

Seksualno uznemiravanje žena u Bosni i Hercegovini:

Analiza na osnovu podataka
iz OSCE-ovog istraživanja
o nasilju nad ženama

maj 2022. godine

SADRŽAJ

INFORMATIVNI SAŽETAK	3
KLJUČNI NALAZI.....	4
UČESTALOST SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA	4
POČINITELJI	5
RIZICI	6
POSLEDICE	6

UVOD

VIŠE INFORMACIJA O ISTRAŽIVANJU I USPOREDIVOSTI REZULTATA	7
SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE JE OBLIK RODNO ZASNOVANOG NASILJA KOJI SE KORISTI NAD ŽENAMA KAO SREDSTVO ZA REPRODUCIRANJE NEURAVNOTEŽENIH ODNOSA MOĆI IZMEĐU MUŠKARACA I ŽENA.....	9
SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE UKLJUČUJE ŠTETNE RADNJE SEKSUALNE PRIRODE KOJE PONIŽAVAJU ŽENE, ALI ONO NIJE ISTO ŠTO I SEKSUALNO NASILJE.....	10
SKORO TRI OD DESET ŽENA U BIH NAVODE DA SU DOŽIVJELE BAR NEKI OBLIK SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA OD SVOJE 15. GODINE, A 15 % ŽENA IZJAVILO JE DA SU ŽRTVE TEŠKIH OBLIKA SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA.....	12
SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE JE JEDAN OD NAJUČESTALIJIH OBLIKA NASILJA NAD ŽENAMA.....	14
SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE JE DIO SLOŽENOG PROBLEMA NASILJA NAD ŽENAMA. ŽENE KOJE SU DOŽIVJELE SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE ČEŠĆE SU I ŽRTVE DRUGIH OBLIKA RODNO ZASNOVANOG NASILJA.....	15
UČESTALOST SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA U BIH MANJA JE NEGO U EU I DRUGIM ZEMLJAMA U REGIJI, ALI TO MOŽE BITI ZBOG NIŽEG NIVOVA SVIJESTI ILI SMANJENE SPREMNOSTI DA SE ONO OTKRIVJE U ISTRAŽIVANJU.....	16
OBIČNO SU MUŠKARCI POČINITELJI SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA. POČINITELJI MOGU BITI PARTNERI, PRIJATELJI, POZNANICI, RADNE KOLEGE I NEPOZNATE OSOBE.....	19
ŽENE KOJE SU POD VEĆIM RIZIKOM OD SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA OBIČNO SU MLAĐE I EKONOMSKI AKTIVNE, ČESTO U PREKARNOM ZAPOSLENJU, KAO I STUDENTICE, ŽENE U URBANIM PODRUČJIMA I ONE U RANJIVOJ SITUACIJI.....	23
SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE UZROKUJE PSIHOLOŠKE POSLEDICE.....	28
VEĆINA ŽENA NE PRIJAVLJUJE SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE ORGANIMA VLASTI. SAMO JE 12 ŽENA (2,6%) PRIJAVILO INCIDENTE POLICIJI. KADA ŽENE PROGOVORE O SEKSUALNOM UZNEMIRAVANJU, PRVENSTVENO TO URADE SA PRIJATELJIMA I PORODICOM.....	31

PREPORUKE

POVEĆANJE SVIJESTI	35
RAZVIJANJE I UNAPREĐENJE MEHANIZAMA ZAŠTITE.....	35

INFORMATIVNI SAŽETAK

U ovom izvještaju su predstavljeni nalazi OSCE-ove kvantitativne i kvalitativne studije o nasilju nad ženama provedene u Bosni i Hercegovini (BiH) u proljeće i ljeto 2018. godine.

STUDIJA JE UKLJUČIVALA ISTRAŽIVANJE
REPREZENTATIVNOG UZORKA OD

2.321 OVA BROJKA PODRAZUMIJEVA

ŽENE U DOBI

1.163 žene u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH),

od **18** do **74** godine

1.019 u Republici Srpskoj (RS) i

KOJE ŽIVE U BIH

139 u Brčko distriktu BiH (BD)

Cilj ovog istraživanja bio je da se utvrdi učestalost, karakteristike i posljedice ovih oblika nasilja putem višefaznog stratificiranog nasumičnog uzimanja uzoraka.

Nalazi ovog istraživanja su općenito slični u entitetima BiH i Brčko distriktu BiH. Rezultati su predstavljeni odvojeno tamo gdje je primjetna statistički značajna razlika.

SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE JE „SVAKI OBLIK NEŽELJENOG VERBALNOG, NEVERBALNOG ILI TJELESNOG PONAŠANJA SEKSUALNE PRIRODE S CILJEM ILI UČINKOM POVREDE DOSTOJANSTVA NEKE OSOBE, POSEBNO KADA SE STVARA ZASTRAŠUJUĆE, NEPRIJATELJSKO, DEGRADIRAJUĆE, PONIŽAVAJUĆE ILI UVREDLJIVO OKRUŽENJE“.

*Član 40 Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici
(Istanbulska konvencija)*

KLJUČNI NALAZI

Seksualno uznemiravanje je jedan od najčešćih oblika rodno zasnovanog nasilja u BiH. Prema OSCE-ovom istraživanju iz 2019. godine, gotovo jedna od tri žene u BiH navela je da je doživjela najmanje jedan oblik seksualnog uznemiravanja od navršene 15. godine, a jedna od 10 je navela da ga je doživjela u toku 12 mjeseci prije provođenja istraživanja.

Seksualno uznemiravanje je učestalije od drugih oblika nepartnerskog nasilja (fizičkog ili seksualnog), ali manje učestalo od nasilja koje vrše intimni partneri, za koje istraživanje pokazuje da je najraširenije i najštetnije.¹ Seksualno uznemiravanje je dio složenog sistema nasilja nad ženama i ima različite oblike. Najučestaliji oblici su neprikladno zurenje ili promatranje, nametljiva i uvredljiva pitanja o privatnom životu, nametljivi i uvredljivi komentari o fizičkom izgledu, seksualno sugestivni komentari ili uvredljive šale te neprimjereni pozivi za izlazak.

UČESTALOST SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA

Na osnovu rezultata istraživanja, skoro tri od deset žena u BiH navode da su doživjele bar neki oblik seksualnog uznemiravanja od svoje 15. godine. U istraživanju se naglašava i to da je učestalost prijavljivanja seksualnog uznemiravanja u BiH niža nego u EU i drugim zemljama Zapadnog Balkana i istočne Evrope. Razlog bi mogao biti slabija spremnost ispitanica u BiH da otkriju takva iskustva. Ona bi mogla biti izazvana različitim uzrocima, poput nižeg nivoa svijesti i neprepoznavanja nekih oblika seksualnog uznemiravanja kao vidova nasilja. Faktor koji doprinosi slabijem otkrivanju slučajeva seksualnog uznemiravanja od strane žena može biti i društveno okruženje i društvene norme koje podstiču visoke stope tolerancije na takve radnje, stvarajući pritisak na žene da ignoriraju takva iskustva ili ih čak navodeći da ih shvate kao romantične namjere. Tvrdnja o nivou svijesti je podržana činjenicom da su **žene koje su u istraživanju otkrile da su doživjele seksualno uznemiravanje također češće otkrивale da su doživjele druge oblike partnerskog ili nepartnerskog nasilja, što ukazuje na veći nivo svijesti o tome kako nasilje utiče na živote žena.**

¹ OSCE (2019) OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama: Dobrobit i sigurnost žena – Bosna i Hercegovina, Izveštaj o nalazima, str. 25.

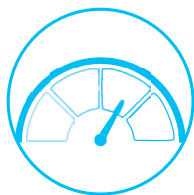
POČINITELJI

Muškarci se navode kao glavni počinitelji seksualnog uznemiravanja. Žene koje su prijavile da su doživjele seksualno uznemiravanje najčešće ukazuju na **nepoznate počinitelje** (62%), zatim na prijatelje, poznanike ili susjede (29%), ili neku drugu osobu koju poznaju, a koja nije navedena u dostupnim kategorijama (23%). Nekoga s posla (kolegu ili šefa) navelo je 17% žena koje su bile izložene seksualnom uznemiravanju.²

Počinitelji se pojavljuju u različitim ulogama. Partneri (sadašnji ili bivši) su vrlo često prisutni kod nekih oblika seksualnog uznemiravanja. Partneri su redovno spominjani kao odgovorni za prisilno gledanje pornografije, neželjene dodire, grljenje ili ljubljenje, neželjene i uvredljive seksualno eksplicitne poruke i seksualno sugestivne komentare ili šale. Poznanici, prijatelji ili susjedi češće se spominju u kontekstu nametljivih i uvredljivih pitanja o privatnom životu ili izgledu, seksualno sugestivnih komentara ili šala koje vrijeđaju žene. Ne iznenađuje činjenica da je radno mjesto prostor u kojem žene najčešće doživljavaju različite oblike seksualnog uznemiravanja od strane kolega i šefova. U tom kontekstu, seksualno uznemiravanje se najčešće manifestira u vidu neprimjerenih poziva za izlazak, nametljivih i uvredljivih komentara o fizičkom izgledu, nametljivih i uvredljivih pitanja o privatnom životu, ali i u teškim oblicima uključujući seksualno sugestivne komentare ili šale koje vrijeđaju žene. Nepoznate osobe se navode kao glavni počinitelji kada govorimo o neprikladnom zurenju ili promatranju, neprimjerenim pokušajima zblizavanja na društvenim mrežama i internetu, i uvredljivoj elektronskoj pošti ili SMS porukama sa eksplicitnim seksualnim sadržajem.

Oko trećina incidenata seksualnog uznemiravanja uključuje i žene i muškarce kao počinitelje. Međutim, tu se obično radi o blažim oblicima uznemiravanja, kao što su neprikladno zurenje ili promatranje, nametljiva pitanja o privatnom životu ili komentari o fizičkom izgledu.

² OSCE (2019) OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama: Dobrobit i sigurnost žena – Bosna i Hercegovina, Izveštaj o nalazima, str. 35.

RIZICI

Rizik da budete žrtva seksualnog uznemiravanja nije ravnomjerno raspoređen među različitim grupama žena. Mlađe žene, one koje žive u urbanim sredinama, studentice ili ekonomski aktivne žene (posebno one koje su u prekarnom zaposlenju) pod najvećim su rizikom od seksualnog uznemiravanja. Žene u ranjivoj situaciji, bilo da je povezana sa uskraćivanjem prihoda, manjinskim statusom ili prisilnim raseljavanjem, također su češće izložene seksualnom uznemiravanju.

POSljedICE

Kao posljedicu izloženosti seksualnom uznemiravanju, mnoge žene imaju trenutnu emocionalnu reakciju. To uključuje nelagodu, izživiranost, bijes, šok, strah, stid/sram, agresivnost, ali i dugotrajnije i dublje psihičke posljedice, kao što je osjećaj ranjivosti, anksioznost, gubitak samopouzdanja ili depresija. To je naročito prisutno ako se incidenti ponavljaju.

Većina žena ne priča s drugima o svojim iskustvima seksualnog uznemiravanja. U slučajevima kada to rade, to je uglavnom ograničeno na njihove neposredne društvene mreže – prijatelje, članove porodice, partnere – ali ne uključuje institucije i organizacije koje su specijalizirane za podršku žrtvama rodno zasnovanog nasilja.

UVOD

VIŠE INFORMACIJA O ISTRAŽIVANJU I USPOREDIVOSTI REZULTATA

OSCE-ovo istraživanje je provedeno na reprezentativnom uzorku od 15.179 žena u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji, Srbiji, Moldaviji (a) i Ukrajini (b). Istraživanje je provedeno i na Kosovu (c). Žene u dobi od 18 do 74 godine lično su intervjuirane primjenom višefaznog nasumičnog pristupa. Podaci su ponderirani prema poznatom profilu stanovništva. Dodatni ponder (ponder stanovništva) izračunat je kako bi se omogućilo izvještavanje za cijeli uzorak odabranih država članica OSCE-a ili njihovu podgrupu. Ovaj ponder odražava rasprostranjenost stanovništva obuhvaćenog istraživanjem na obuhvaćenom području. Korišteni su sljedeći ključni socio-demografski podaci: dob žena, radni status, da li žive u ruralnom ili urbanom području i da li su bile pogođene sukobom ili ne. Ovo istraživanje zasniva se na metodologiji koju je koristila Agencija za osnovna prava Evropske unije (FRA) u istraživanju obavljenom 2012. godine o nasilju nad ženama u 28 država članica Evropske unije. Ovo OSCE-ovo istraživanje je stoga usporedivo sa istraživanjem FRA.

- (a) Područje Transdnjestrije nije obuhvaćeno istraživanjem. Međutim, održana je jedna fokus grupa sa ženama iz ove regije.
- (b) Uzorak u Ukrajini ne obuhvata Autonomnu Republiku Krim, niti područja koja nisu pod kontrolom vlade u oblastima Donjeck i Lugansk. Istraživanje je provedeno na reprezentativnom uzorku za populaciju odraslih žena (2.048 žena u dobi od 18 do 74 godine), uključujući 298 žena koje žive blizu linije kontakta u regijama Donjeck i Lugansk, u nastojanju da se bolje razumije kako sukob utiče na nasilje nad ženama.
- (c) Svako spominjanje naziva Kosovo, bez obzira da li upućuje na teritoriju, institucije ili stanovništvo u ovom tekstu treba se tumačiti u potpunosti u skladu s Rezolucijom Vijeća sigurnosti UN 1244.

U ovom izvještaju su predstavljeni nalazi OSCE-ove kvantitativne i kvalitativne studije o nasilju nad ženama provedene u Bosni i Hercegovini u proljeće/ljeto 2018. godine. Studija je uključivala istraživanje reprezentativnog uzorka od 2.321 žene u dobi od 18 do 74 godine koje žive u BiH, kako bi se utvrdila učestalost, karakteristike i posljedice nasilja putem višefaznog stratificiranog nasumičnog uzimanja uzoraka. Od ukupnog broja, 1.163 ispitanice žive u Federaciji Bosne i Hercegovine, 1.019 u Republici Srpskoj i 139 u Brčko distriktu BiH.

Na osnovu nalaza istraživanja, OSCE je 2019. godine objavio izvještaj koji se fokusira na učestalost nasilja, stavove i njegov uticaj. U izvještaju su razmatrana i iskustva nasilja među određenim grupama žena, a jedan dio je posvećen uticaju sukoba na iskustva žena sa nasiljem.

U Bosni i Hercegovini, pitanje nasilja nad ženama, posebno seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja, aktualizirano je u januaru 2021. godine kada je osnovan pokret solidarnosti sa žrtvama silovanja i seksualnog nasilja putem Facebook stranice pod nazivom „Nisam tražila“. To je izazvalo raspravu o mizoginiji, seksizmu i normalizaciji nasilja – uključujući seksualno uznemiravanje – širom regije. Shvativši da se vrlo malo zna o učestalosti i oblicima seksualnog uznemiravanja u zemlji, Misija OSCE-a u BiH pokrenula je sekundarnu analizu nalaza istraživanja kako bi se pobliže ispitala ova tema.

U ovom sažetku analize politike razmatra se obim seksualnog uznemiravanja i nastoji navesti nekoliko aspekata relevantnih za kreiranje politike djelovanja i aktivnosti zagovaranja. Nastoje se pružiti informacije zasnovane na dokazima o učestalosti seksualnog uznemiravanja i njegovim posljedicama.

Važno je napomenuti da se u svakom istraživanju učestalosti pokušavaju izmjeriti iskustva u čitavoj populaciji, međutim, istraživanja koja odražavaju intimna, lična iskustva poput onih koja se bave nasiljem nad ženama mogu ocrtati samo širu sliku. Iako je u ovom izvještaju učinjen svaki pokušaj da se nepristrano procijeni učestalost ovog oblika nasilja, važno je naglasiti kako se pretpostavlja da ovi nalazi predstavljaju samo skicu problema o kojem je riječ. Mora se pretpostaviti da će, čak i u istraživanju ovih razmjera, mnoge žene nerado podijeliti svoja iskustva.

SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE JE OBLIK RODNO ZASNOVANOG NASILJA KOJI SE KORISTI NAD ŽENAMA KAO SREDSTVO ZA REPRODUCIRANJE NEURAVNOTEŽENIH ODNOSA MOĆI IZMEĐU MUŠKARACA I ŽENA.

Seksualno uznemiravanje je oblik rodno zasnovanog nasilja koje je ukorijenjeno u neuravnoteženim rodnim odnosima. Iako i muškarci i žene mogu postati žrtve seksualnog uznemiravanja, žene su najčešće meta ovog oblika rodno zasnovanog nasilja. Nasilje nad ženama predstavlja vrstu društvenog odnosa kroz koji se direktno ili indirektno, putem interpersonalnog ili strukturalnog nasilja,³ održava kontrola nad odlukama, ulogama i ponašanjima žena u različitim sferama života i društvenog učešća. Takvom upotrebom nasilja se održavaju patrijarhalni rodni režimi⁴ u društvu.

Nasilje nad ženama i djevojčicama⁵ je definirano ključnim međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava⁶ kao „manifestacija historijski nejednakih odnosa moći između muškaraca i žena, koji su doveli do dominacije muškaraca i diskriminacije žena i sprječavanja potpunog napretka žena, te da je nasilje nad ženama jedan od ključnih društvenih mehanizama kojim se žene tjeraju u podređeni položaj u odnosu na muškarce”. U tri odluke Ministarskog vijeća OSCE-a ponavlja se da je nasilje nad ženama „jedno od najraširenijih kršenja ljudskih prava na području OSCE-a”⁷, i priznaje da „zlostavljanje, prijetnje i uznemiravanje, uključujući seksualno uznemiravanje, postaju sve češći, posebno putem digitalnih tehnologija, i da može ušutkati glasove žena i djevojčica u javnoj sferi”.⁸ U Istanbulskoj konvenciji se navodi da su države članice Vijeća Evrope dužne poduzeti mjere kako bi osigurale da ovi oblici nasilja podliježu krivičnim ili drugim pravnim sankcijama.

³ Babović, M. (2015) Teorijski i istraživački pristupi u proučavanju strukturalnog, kulturnog i direktnog nasilja, *Sociologija*, Vol. 57, br. 2, str. 331-352.

⁴ Rodni režimi su „relativno strukturirani odnosi između muškaraca i žena, muškosti i ženskosti, u institucionalnom i vaninstitucionalnom okruženju, i na nivou diskursa i prakse. To strukturiranje je utjelovljeno u različitim rodnim ulogama, različitim rodnim identitetima i različitim predstavljajima roda...” Blagojević, M. (2002) *Žene i muškarci u Srbiji 1990-2000: urođnjavanje cene haosa*, u: Bolčić, S., Milić, A. (ur.) *Srbija krajem milenijuma: razaranje društva, promene i svakodnevnji život*, ISIFF, Beograd, str. 293-314.

⁵ Nasilje nad djevojčicama je važan oblik nasilja nad ženama, ali ono nije uključeno u analizu prikazanu u ovom sažetku, jer su podaci koji su korišteni za tu analizu zasnovani na uzorku žena u dobi od 18 do 74 godine.

⁶ Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama, 1979; Deklaracija o eliminaciji nasilja nad ženama, 1993; Pekinška platforma za akciju, 1995; Istanbulska konvencija, 2011; Deklaracija o eliminaciji nasilja nad ženama, 1993.

⁷ Odluka Ministarskog vijeća OSCE-a br. 7/14

⁸ Odluka Ministarskog vijeća OSCE-a br. 4/18

SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE UKLJUČUJE ŠTETNE RADNJE SEKSUALNE PRIRODE KOJE PONIŽAVAJU ŽENE, ALI ONO NIJE ISTO ŠTO I SEKSUALNO NASILJE.

U OSCE-ovom istraživanju, seksualno uznemiravanje je prepoznato kroz skup radnji nabrojanih u nastavku.⁹ Najteži oblici su naglašeni (tačke 1, 2, 7, 8, 9. i 10):¹⁰

- 1) Neželjeni dodiri, grljenje ili ljubljenje
 - 2) Seksualno sugestivni komentari ili šale koje vas vrijeđaju
 - 3) Neprikladni pozivi za izlazak
 - 4) Nametljiva pitanja o privatnom životu koja su vas uvrijedila
 - 5) Nametljivi komentari o vašem izgledu koji su vas uvrijedili
 - 6) Neprikladno zurenje ili promatranje koje vam je bilo zastrašujuće
 - 7) Neko vam šalje ili pokazuje eksplicitne slike, fotografije ili poklone koji su vas uvrijedili
 - 8) Neko vam nepristojno pokazuje intimne dijelove tijela
 - 9) Neko vas prisiljava na gledanje pornografskog sadržaja protiv vaše volje
 - 10) Neželjena elektronska pošta ili SMS poruke sa eksplicitnim seksualnim sadržajem koje su vas uvrijedile
- 11) Neprijemljivi pokušaji zblizavanja koji su vas uvrijedili na društvenim mrežama kao što je Facebook ili na internet-chatu.

Seksualno uznemiravanje može dovesti do seksualnog nasilja, ali ono nije isto što i seksualno nasilje. Prema Istanbulske konvenciji, seksualno nasilje uključuje seksualni odnos s drugom osobom i druge radnje seksualne prirode bez pristanka te osobe ili navođenje druge osobe na radnje seksualne prirode s trećom osobom bez njenog pristanka (Istanbulska konvencija, član 36). I seksualno nasilje i seksualno uznemiravanje mogu imati različite oblike, a iako je teško utvrditi gdje jedno završava, a drugo počinje, istovremeno je vrlo važno razlikovati to dvoje – **ovi pojmovi se ne smiju koristiti niti doživljavati kao sinonimi.**

⁹ U pogledu seksualnog uznemiravanja, ženama obuhvaćenim istraživanjem postavljena su gore navedena pitanja. U odnosu na svaki oblik seksualnog uznemiravanja, žene su mogle navesti da su ga doživjele nikad, jednom, dva do pet puta, ili šest ili više puta. Učestalost seksualnog uznemiravanja zasniva se na ispitanicama koje su izjavile da su bar jednom doživjele jedan od nabrojanih oblika. Odabrano je šest oblika seksualnog uznemiravanja prema njihovoj težini, a u ovom izvještaju se nazivaju „najtežim oblicima“ seksualnog uznemiravanja.

¹⁰ OSCE (2019) OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama: Dobrobit i sigurnost žena – Bosna i Hercegovina, Izvještaj o nalazima, str. 29-30.

Treba napomenuti da se u javnom diskursu različiti oblici nasilja nad ženama (uključujući seksualno uznemiravanje, seksualno nasilje, nasilje u porodici itd.) često koriste kao sinonimi. Iako jedan oblik nasilja često dovodi do drugog, a mnoge žene su imale višestruka iskustva nasilja, važno je prepoznati i priznati nasilje nad ženama u svim njegovim oblicima. Definicije u nastavku sadržane su u Istanbulskoj konvenciji, a njihova je svrha da pojasne fokus ovog sažetka:

Nasilje nad ženama (član 3.a)

Nasilje nad ženama označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i predstavlja sva djela rodno zasnovanog nasilja koja dovode do, odnosno mogu da dovedu do fizičke, seksualne, psihičke ili ekonomske povrede odnosno patnje za žene, uključujući i prijetnje takvim djelima, prinudu ili samovoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti ili u privatnom životu.

.....

Seksualno nasilje (član 36)

Vaginalna, analna ili oralna penetracija seksualne prirode na tijelu druge osobe bez njenog pristanka, bilo kojim dijelom tijela ili predmetom; druge radnje seksualne prirode bez pristanka druge osobe; navođenje druge osobe na radnje seksualne prirode s trećom osobom bez njenog pristanka. Pristanak mora biti dobrovoljan ishod slobodne volje osobe prema procjeni u kontekstu datih okolnosti.

.....

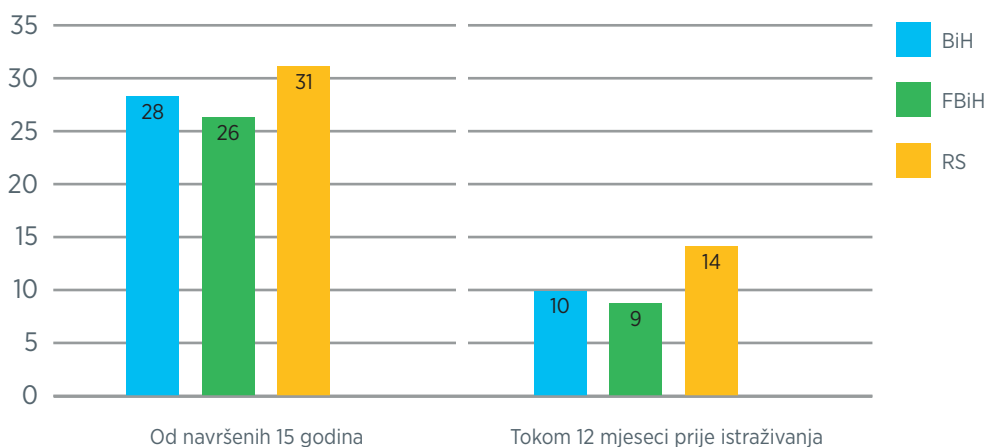
Seksualno uznemiravanje (član 40)

Svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja seksualne prirode u svrhu odnosno uz ishod povrede dostojanstva osobe, posebno kada se stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje podliježe krivičnoj ili drugoj pravnoj sankciji.

SKORO TRI OD DESET ŽENA U BIH NAVODE DA SU DOŽIVJELE BAR NEKI OBLIK SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA OD SVOJE 15. GODINE, A 15% ŽENA IZJAVILO JE DA SU ŽRTVE TEŠKIH OBLIKA SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA.

Od navršene 15. godine života, 28% ispitanih žena u BiH izjavilo je da su doživjele bar jedan oblik seksualnog uznemiravanja, s nešto većom učestalošću u Republici Srpskoj nego u Federaciji Bosne i Hercegovine. Jedna od deset žena izjavila je da je doživjela seksualno uznemiravanje tokom 12 mjeseci prije istraživanja, a veći procenat je ponovo zabilježen u RS (Slika 1).

Slika 1: Učestalost seksualnog uznemiravanja u BiH, 2018.

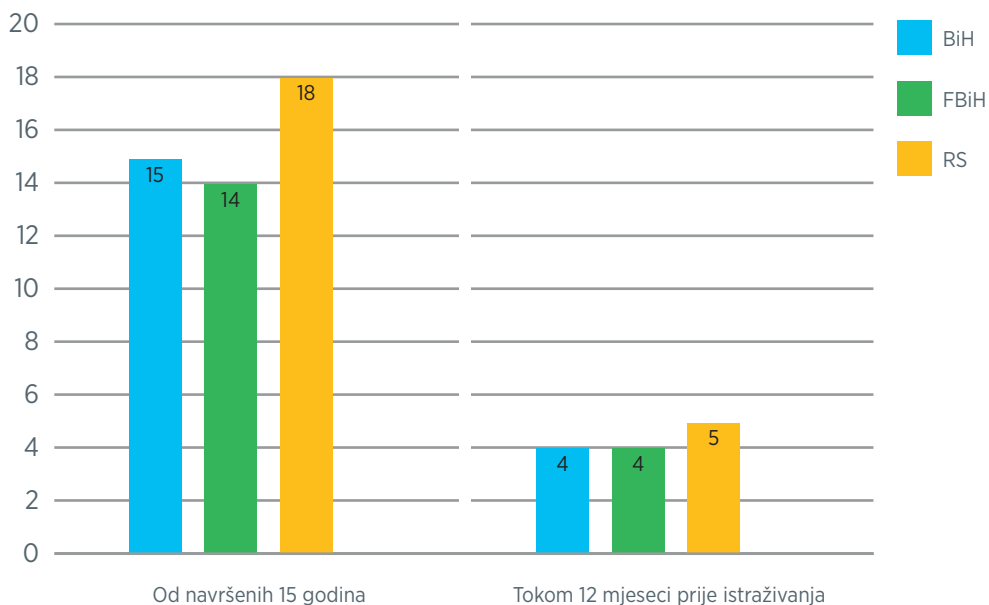

Baza: Žene u dobi od 18 do 74 godine u BiH (2.255); u FBiH (1.163); u RS (1.019).

Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

Oko 15% žena u BiH izjavilo je da su doživjele najteže oblike seksualnog uznemiravanja od svoje 15. godine. Ovdje se javlja i razlika od 4% između žena koje žive u RS i onih u FBiH (Slika 2). Četiri posto ispitanih žena u BiH doživjelo je teške oblike seksualnog uznemiravanja u 12 mjeseci koji su prethodili istraživanju. U ovom slučaju uočene su neznatne razlike između dva entiteta (Slika 2).

Slika 2: Učestalost najtežih oblika seksualnog uznemiravanja u BiH, 2018.

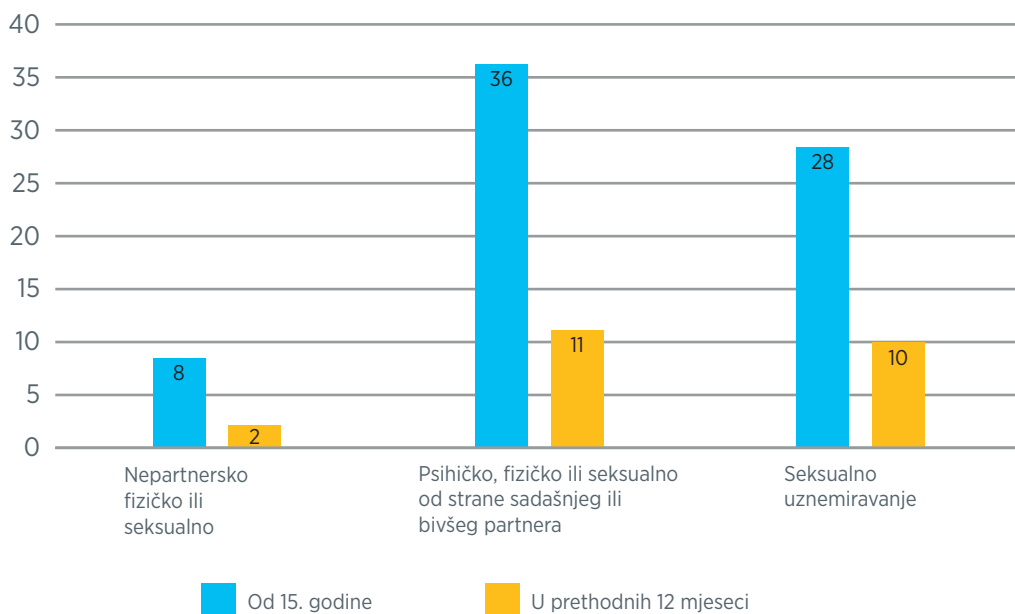

Baza: Žene u dobi od 18 do 74 godine u BiH (2.255); u FBiH (1.163); u RS (1.019).
Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE JE JEDAN OD NAJUČESTALIJIH OBLIKA NASILJA NAD ŽENAMA.

Seksualno uznemiravanje je jedan od najučestalijih oblika rodno zasnovanog nasilja. Učestalije je od drugih oblika nepartnerskog nasilja, uključujući fizičko ili seksualno (28% naspram 8%, odnosno 2%). Međutim, prema istraživanju, ono je manje učestalo od nasilja trenutnog ili bivšeg partnera koje je navelo 36% žena (Slika 3).

Slika 3: Učestalost različitih oblika rodno zasnovanog nasilja nad ženama u BiH, 2018.

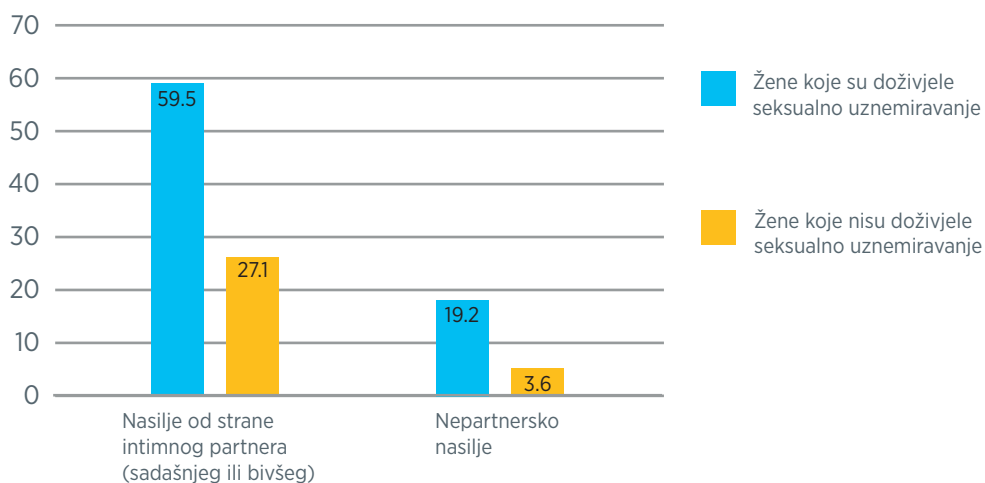

Baza: Žene u dobi od 18 do 74 godine u BiH (2.255); u FBiH (1.163); u RS (1.019).
Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE JE DIO SLOŽENOG PROBLEMA NASILJA NAD ŽENAMA. ŽENE KOJE SU DOŽIVJELE SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE ČEŠĆE SU I ŽRTVE DRUGIH OBLIKA RODNO ZASNOVANOG NASILJA.

Nalazi istraživanja naglašavaju da je seksualno uznemiravanje dio složenih pojava nasilja nad ženama. **Žene koje su otkrile da su doživjele seksualno uznemiravanje češće su otkrивale da su doživjele druge oblike partnerskog ili nepartnerskog nasilja.** Međutim, to može biti i posljedica različitih nivoa spremnosti da prijave različite oblike rodno zasnovanog nasilja. Žene često mogu propustiti da primijete ili reagiraju na „blaže“ oblike seksualnog uznemiravanja jer su neki od njih još uvijek društveno prihvaćeni ili se toleriraju.

Slika 4: Učestalost nasilja od strane intimnog partnera (sadašnjeg i bivšeg) i nepartnerskog fizičkog i seksualnog nasilja među ženama sa iskustvom i bez iskustva seksualnog uznemiravanja, procenat odgovora

Baza: Žene u dobi od 18 do 74 godine u BiH (2.255).
Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

UČESTALOST SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA U BIH MANJA JE NEGO U EU I DRUGIM ZEMLJAMA U REGIJI, ALI TO MOŽE BITI ZBOG NIŽEG NIVOVA SVIJESTI ILI SMANJENE SPREMNOSTI DA SE ONO OTKRIJE U ISTRAŽIVANJU.

Prema istraživanju, prijavljena učestalost seksualnog uznemiravanja u BiH niža je nego u Evropskoj uniji (EU) (28% naspram 55%) i drugim zemljama Zapadnog Balkana i istočne Evrope (Slika 5).

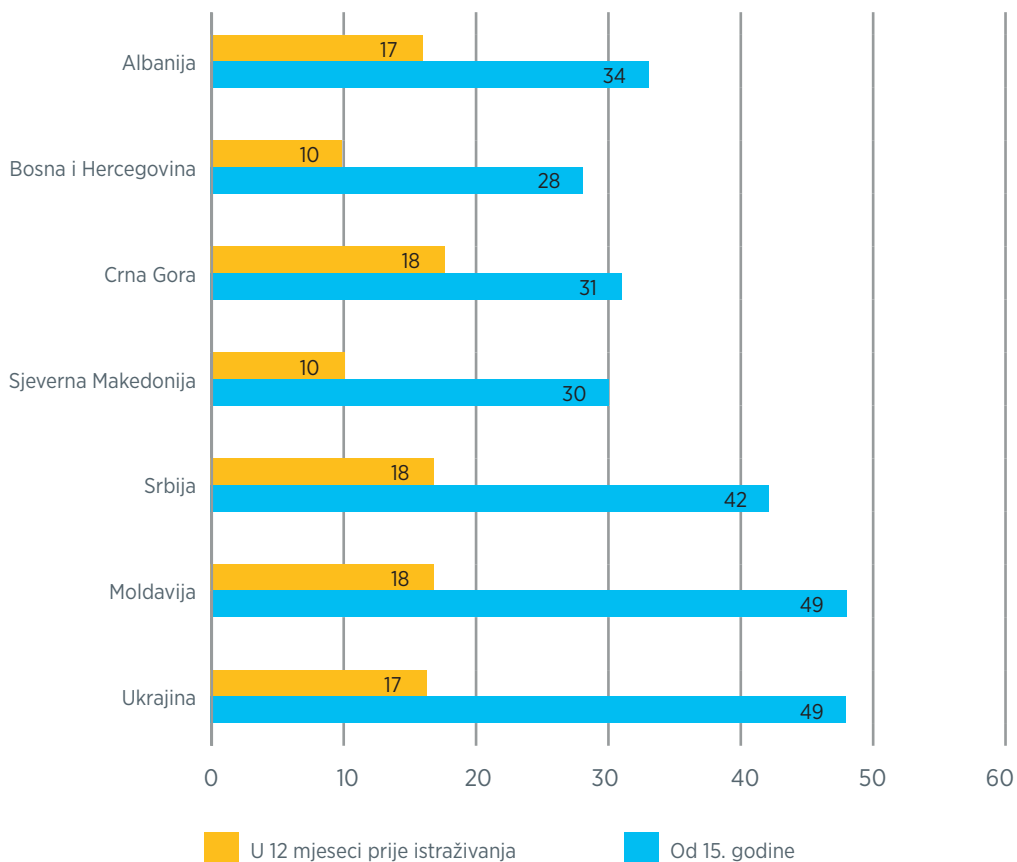
Međutim, to ne znači nužno da je seksualno uznemiravanje manje prisutno, ali **može značiti da su žene manje spremne da govore o njemu.** Sličan trend se navodi i u Glavnom izvještaju,¹¹ gdje je zabilježena niža učestalost seksualnog uznemiravanja u poređenju sa EU (45% naspram 55%). To bi se moglo objasniti tzv. nordijskim paradoksom prema kojem zemlje s dužom tradicijom politika rodne ravnopravnosti i kampanja za podizanje svijesti imaju i veći postotak žena koje prijavljuju seksualno uznemiravanje.¹² Dok je 55% bio prosjek EU zabilježen u istraživanju FRA, stope učestalosti su se kretale od 81–71% u Švedskoj, Danskoj, Francuskoj, Nizozemskoj i Finskoj, do 32–24% u Portugalu, Poljskoj, Rumuniji i Bugarskoj.¹³

¹¹ OSCE (2019) OSCE-ovo istraživanje o dobrobiti i sigurnosti žena: Glavni izvještaj, 413237_0.pdf (osce.org)

¹² Za više informacija o ovoj pojavi, vidjeti relevantno istraživanje o tzv. nordijskom paradoksu The Nordic Gender Equality Paradox (nordicparadox.se), Digging into the "Nordic Paradox" | (youngfeminist.eu),

¹³ fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf (europa.eu), str. 99.

Slika 5: Učestalost seksualnog uznemiravanja prema zemlji, 2018, procentualno

Baza: Sve učesnice istraživanja na cijelom području OSCE-a (žene u dobi od 18 do 74 godine (15.179)).
Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

Iako je učestalost svih oblika seksualnog uznemiravanja sistematski niža u BiH i njenim entitetima nego u drugim zemljama, što je i prikazano u Glavnom izvještaju (osim u slučaju neprimjerenih uvredljivih pokušaja zblizavanja na društvenim mrežama ili na internet-chatu u RS), čini se da su isti oblici najučestaliji kako u BiH tako i u drugim zemljama, kao što su neprikladno zurenje ili promatranje koje žene smatraju zastrašujućim, nametljiva i uvredljiva pitanja o privatnom životu, seksualno sugestivni komentari ili uvredljive šale, neželjeni dodiri, grljenje ili ljubljenje i nametljivi i uvredljivi komentari o nečijem izgledu (Tabela 1).

Tabela 1: Učestalost različitih vrsta seksualnog uznemiravanja, procentualno

Vrsta seksualnog uznemiravanja	Prosjek OSCE-ovog istraživanja	BiH	FBiH	RS
Neprikladni pozivi za izlazak	9,8	7,1	7,3	6,8
Nametljiva i uvredljiva pitanja o privatnom životu	14,2	11,6	10,6	13,7
Nametljivi i uvredljivi komentari o fizičkom izgledu	11,4	8,5	7,5	10,4
Neprikladno zurenje ili promatranje	19,2	16,4	15,8	17,8
Nepريمjereni uvredljivi pokušaji zblizavanja na društvenim mrežama ili na internet-chatu	6,6	6,6	6,1	7,7
Najteži oblici				
Neželjeni dodiri, grljenje ili ljubljenje	11,4	7,3	7,0	7,8
Seksualno sugestivni komentari ili uvredljive šale	12,0	8,9	7,8	11,1
Slanje ili pokazivanje seksualno eksplicitnih slika, fotografija ili uvredljivih poklona	2,7	1,7	1,3	2,1
Neprikladno pokazivanje intimnih dijelova tijela	4,2	2,3	2,5	2,0
Prisiljavanje na gledanje pornografskog sadržaja protiv vaše volje	0,6	0,5	0,7	0,2
Neželjena i uvredljiva elektronska pošta ili SMS poruke sa eksplicitnim seksualnim sadržajem	4,0	3,3	3,2	3,9

Baza: Sve žene u dobi od 18 do 74 godine (regija: 15.179; BiH: 2.182; FBiH: 1.163; RS: 1.020).
Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

Najozbiljniji incident seksualnog uznemiravanja za 28% ispitanih žena bilo je neprikladno zurenje ili promatranje zbog čega su se osjećale zastrašeno, nakon čega slijede nametljiva pitanja o privatnom životu (16%), neželjeni dodiri, grljenje ili ljubljenje (15,3%), seksualno sugestivni komentari ili uvredljive šale (10,7%), neprimjereni pozivi za izlazak (8,1%), nametljivi komentari o fizičkom izgledu (7,4%) te neprimjereni pokušaji zblizavanja na društvenim mrežama (6,2%). Ostali oblici su rjeđe spominjani.

OBIČNO SU MUŠKARCI POČINITELJI SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA.
POČINITELJI MOGU BITI PARTNERI, PRIJATELJI, POZNANICI, RADNE KOLEGE I
NEPOZNATE OSOBE.

Žene koje su iskusile seksualno uznemiravanje najčešće su navodile da im je **počinitelj bio nepoznat** (62%). Počinitelji koje je žrtva poznavala često su bili prijatelji ili poznanici ili susjedi (29%) ili neko drugi koga su poznavale, ali ta osoba nije stavljena dalje u dostupne kategorije (23%). Sedamnaest posto žena navelo je da je kolega ili šef odgovoran za seksualno uznemiravanje koje su doživjele.

Počinitelji se u određenoj mjeri razlikuju u zavisnosti od vrste prijavljenog seksualnog uznemiravanja. **Intimni partneri** (sadašnji ili prethodni, bivši dečko) najčešće se navode kao počinitelji neželjenog dodirivanja, grljenja ili ljubljenja, a oni su i **glavni počinitelji prisilnog gledanja pornografskog sadržaja** (Tabela 2). **Poznanici, prijatelji ili susjedi** češće se navode kao počinitelji **nametljivih i uvredljivih pitanja o privatnom životu, nametljivih i uvredljivih komentara o nečijem izgledu, komentara sa seksualnim sadržajem ili uvredljivih šala**. Ovaj obrazac prati druge zemlje u regiji,¹⁴ ali se razlikuje od EU u kojoj su nametljivi komentari i uvredljiva pitanja kao kršenja privatnosti žena rjeđa od četiri druga oblika.¹⁵ Može se pretpostaviti da je veća rasprostranjenost ovog oblika u BiH posljedica kulturnih obrazaca prema kojima se smatra prihvatljivijim pitati ili komentirati privatni život žena, iako ovaj oblik može naročito smetati i njime se postiže da se žrtva osjeća nelagodno.

Na radnom mjestu žene od kolega i šefova doživljavaju brojne oblike seksualnog uznemiravanja. To se obično manifestira kroz neprikladne pozive za izlazak, nametljive i uvredljive komentare o nečijem izgledu ili privatnom životu, ali i kroz teške oblike, poput komentara ili šala sa seksualnim sadržajem. Nepoznate osobe su glavni počinitelji kada govorimo o neprikladnom zurenju ili promatranju, neprimjerenim pokušajima zbližavanja na društvenim mrežama i internetu i uvredljivoj elektronskoj pošti ili SMS porukama sa eksplicitnim seksualnim sadržajem.

¹⁴ Vidjeti, na primjer, OSCE (2019) *Seksualno uznemiravanje u Republici Srbiji*, <https://www.osce.org/mission-to-serbia/473253>

¹⁵ Vidjeti OSCE (2019) OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama: Dobrobit i sigurnost žena – Bosna i Hercegovina, Izveštaj o nalazima, str. 34.

Tabela 2: Počinitelji seksualnog uznemiravanja prema odnosu sa žrtvom i obliku uznemiravanja, više odgovora, procenat odgovora

Oblik seksualnog uznemiravanja	Sadašnji ili bivši partner, dečko	Neko s kim su izašle, koga su tek upoznale	Poznanik, prijatelj, susjed	Kolega, šef	Druga poznata osoba	Nepoznata osoba	Drugo	Ukupno
Neprikladni pozivi za izlazak	5,3	18,0	10,8	10,8	12,6	29,0	13,5	100
Nametljiva i uvredljiva pitanja o privatnom životu	5,2	9,5	25,4	12,5	10,8	7,7	28,9	100
Nametljivi i uvredljivi komentari o fizičkom izgledu	11,7	10,1	16,6	7,8	14,9	18,3	20,6	100
Neprikladno zurenje ili promatranje	4,1	8,8	8,2	6,1	6,6	54,0	12,2	100
Neprikladni pokušaji zblizavanja na društvenim mrežama	5,1	9,5	2,3	2,9	7,5	62,0	10,7	100
Najteži oblici								
Neželjeno dodirivanje, grljenje ili ljubljenje	24,6	12,9	4,7	6,6	13,3	29,9	8,0	100
Komentari ili šale sa seksualnim sadržajem	13,2	9,3	16,6	14,8	10,5	24,7	10,9	100
Slanje ili pokazivanje slika, fotografija ili poklona sa eksplicitnim seksualnim sadržajem	3,3	18,5	11,1	5,9	14,8	40,7	5,7	100
Neprikladno pokazivanje intimnih dijelova tijela	10,6	6,2	6,5	1,6	6,3	56,6	12,2	100
Prisiljavanje na gledanje pornografskog sadržaja	81,5	3,8	-	-	-	14,7	-	100
Neželjena i uvredljiva elektronska pošta ili SMS poruke sa eksplicitnim seksualnim sadržajem	14,4	9,5	9,3	6,4	5,3	35,4	19,7	100

Iako su počinitelji seksualnog uznemiravanja obično muškarci, to nije uvijek slučaj.

Muškarce je kao počinitelje identificiralo 53% ispitanica, žene se spominju u 4% slučajeva, dok je 34% žrtava reklo da su **bili uključeni i muškarci i žene**.

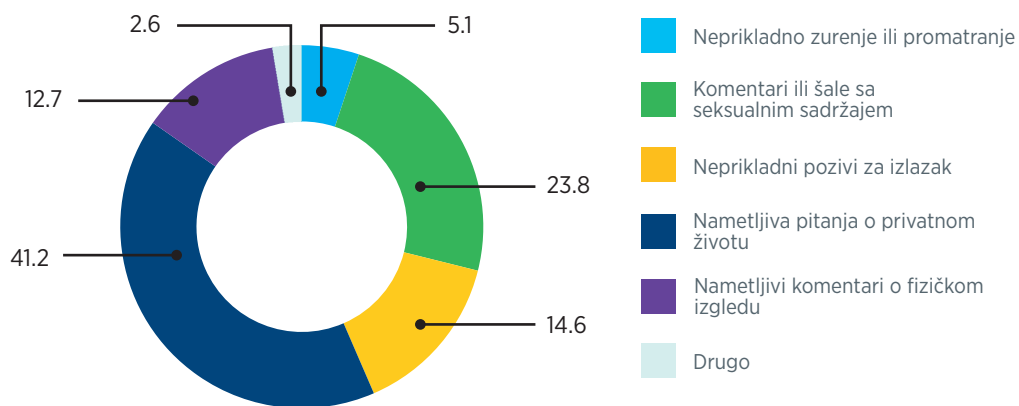
U 18% najozbiljnijih incidenata seksualnog uznemiravanja bilo je uključeno više od jedne osobe.

Broj žena u ovoj kategoriji¹⁶ je relativno mali, što onemogućuje detaljnu analizu (76 slučajeva), ali neki uvidi pokazuju da se najčešće radilo o oblicima seksualnog uznemiravanja koji su se manifestirali kao nametljiva i uvredljiva pitanja o privatnom životu (37%), neprikladno zurenje ili promatranje (21%), komentari ili šale sa seksualnim sadržajem (11%), neželjeno dodirivanje, grljenje ili ljubljenje (9%) i neprimjereni pokušaji zbližavanja na društvenim mrežama (9%), dok se ostali oblici pojavljuju u manjim brojevima. Počinitelji takvih djela su različiti, ali najčešće su to bili prijatelji, poznanici i susjedi (23%), nepoznate osobe (19%), rodbina i članovi porodice (10%), radni kolega (10%), neko drugi koga su poznavale (9%) i partneri (8%).

¹⁶ Ženama su postavljena pitanja o njihovim odnosima sa počiniteljima, kao i rodu osoba odgovornih za svaku vrstu seksualnog uznemiravanja koje su doživjele. Od njih je također zatraženo da opišu najteži incident seksualnog uznemiravanja i da opišu počinitelja ili počinitelje.

Među ženama koje su doživjele seksualno uznemiravanje tokom 12 mjeseci prije istraživanja, 14% je izjavilo da su počinitelji bili šefovi ili kolege. Najčešći oblici seksualnog uznemiravanja bila su nametljiva pitanja o privatnom životu i komentari ili šale sa seksualnim sadržajem, zatim neprikladni pozivi za izlazak, neprikladno zurenje ili promatranje i nametljivi komentari o fizičkom izgledu (Slika 6).

Slika 6: Seksualno uznemiravanje na radnom mjestu, prema vrsti, procentualno

Baza: Žene koje su doživjele bar jedan oblik seksualnog uznemiravanja od osobe iz radnog okruženja (šef ili kolega) u BiH (67).

Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

Broj žena koje su prijavile da su doživjele seksualno uznemiravanje u obrazovnom okruženju, bilo da su ga počinili profesori ili kolege, je mali (32 slučaja u BiH, odnosno 1,4%), tako da detaljnija analiza nije moguća.¹⁷

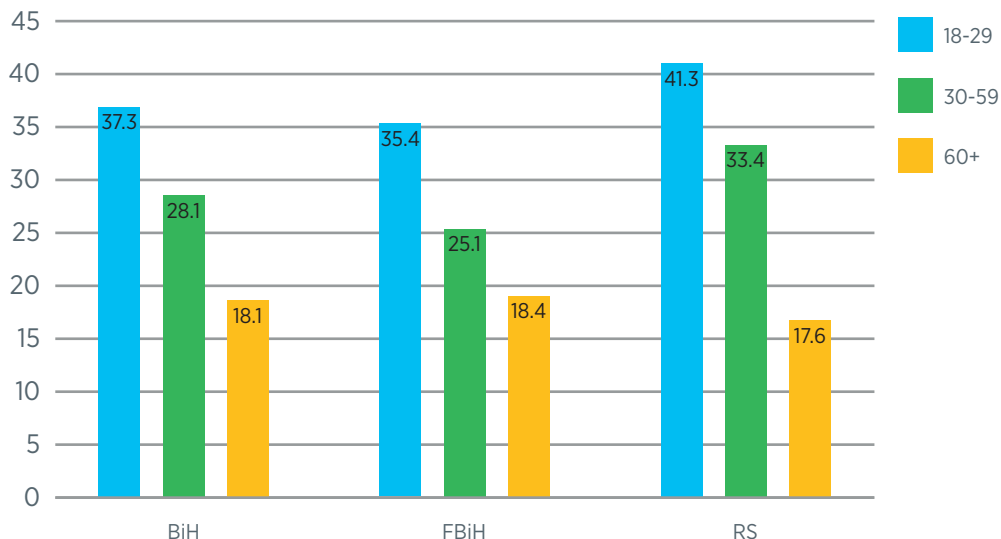
¹⁷ U vrijeme istraživanja, 6,9% žena iz uzorka još uvijek su bile u obrazovnom procesu (123).

ŽENE KOJE SU POD VEĆIM RIZIKOM OD SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA OBIČNO SU MLAĐE I EKONOMSKI AKTIVNE, ČESTO U PREKARNOM ZAPOSLENJU, KAO I STUDENTICE, ŽENE U URBANIM PODRUČJIMA I ONE U RANJIVOJ SITUACIJI.

Vjerovatnoća izloženosti seksualnom uznemiravanju veća je među mlađim ženama koje su ekonomski aktivne, posebno među onima koje su u prekarnom zaposlenju, ženama u obrazovanju i onima u ranjivoj situaciji. Učestalost je također **veća među ženama koje žive u urbanim sredinama u odnosu na one koje žive u ruralnim područjima** (33,6% naspram 23,4% u BiH, 32,5% naspram 20,7% u FBiH i 38,2% naspram 25,7% u RS).

Mlađe žene češće prijavljuju da su bile žrtve seksualnog uznemiravanja nego starije žene. Mogući razlozi za to su kompleksni. Prvo, niže stope učestalosti tokom života među starijim ženama mogle bi bar djelimično biti posljedica proteka vremena i slabljenja sjećanja na iskustva uznemiravanja. Drugo, vjerovatne su i međugeneracijske razlike u svijesti o seksualnom uznemiravanju, kao i činjenica da starije žene iskustva nisu tumačile kao uznemiravanje zbog promjena društvenih normi. To treba imati u vidu kada se razmatraju veće stope učestalosti među mlađim ženama, što znači da seksualno uznemiravanje nije nužno u porastu, nego da su sjećanja na takva iskustva svježija i da su ih mlađe žene spremnije otkriti. Međutim, realno je očekivati da su neki oblici, poput seksualnog uznemiravanja putem digitalnih tehnologija i interneta, češći među mladim ženama.

Slika 7: Učestalost seksualnog uznemiravanja od 15. godine, prema starosnoj dobi i entitetu, procentualno

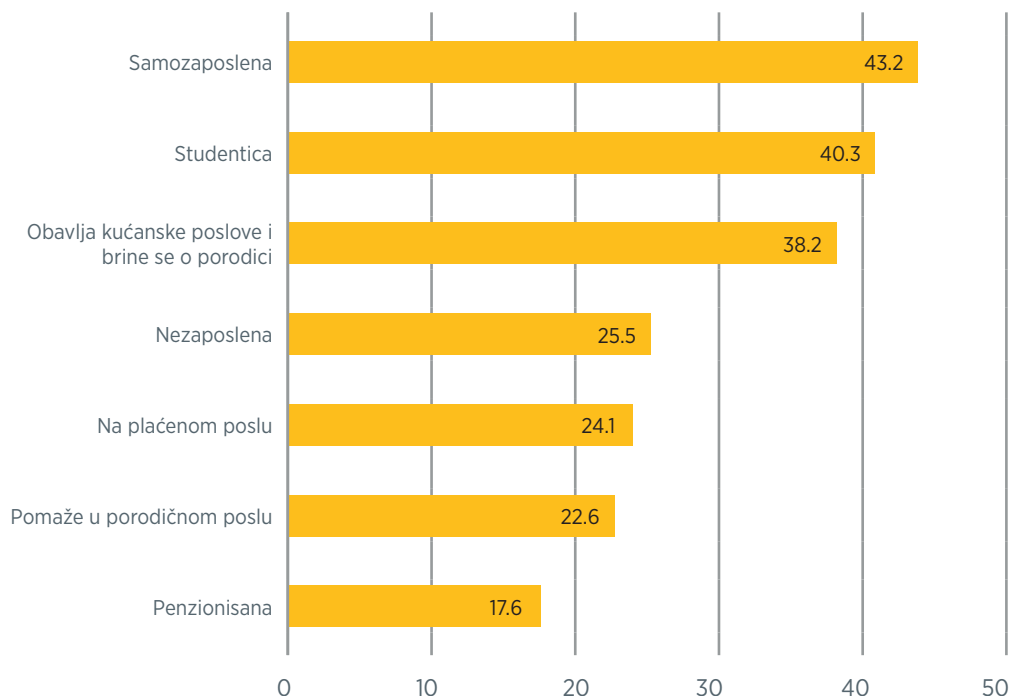
Baza: Žene u dobi od 18 do 74 godine u BiH (BiH: 2.255; FBiH: 1.163; RS: 1.019).
Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

Bez obzira na moguća objašnjenja razlika između mladih i starijih žena koja se mogu pripisati drugim faktorima osim starosne dobi, dob svakako utiče na rezultate. To potvrđuju i podaci o kratkotrajnoj učestalosti – iskustvima koje su žene imale tokom 12 mjeseci prije učešća u istraživanju. Podaci pokazuju da je 17,3% mladih žena (od 18 do 29 godina starosti) doživjelo seksualno uznemiravanje u posljednjih 12 mjeseci, u poređenju sa 9,8% žena u dobi između 30 i 59 godina i 5,1% žena u dobi od 60 ili više godina.

Izloženost seksualnom uznemiravanju raste sa povećanjem učešća u različitim sferama društvenog života. Žene koje učestvuju u tržištu rada i koje se školuju češće su navodile iskustva seksualnog uznemiravanja od onih koje ne učestvuju u tim sferama (Slika 8). Postoji tu i efekat vrste zaposlenja, jer su samozaposlene žene češće navodile iskustvo seksualnog uznemiravanja od onih koje su u plaćenom radnom odnosu kod drugih poslodavaca ili žena koje pomažu u porodičnom poslu. Posebno su izložene žene u prekarom zaposlenju. Među onima koje su samo povremeno zaposlene,

45,2% je navodilo iskustvo seksualnog uznemiravanja od svoje 15. godine, u poređenju sa 37,4% onih koje su zaposlene na puno radno vrijeme. Veći rizik od seksualnog uznemiravanja među ženama u prekarnim, povremenim poslovima vjerovatno se može pripisati činjenici da u takvom zaposlenju radnice imaju manju zaštitu svojih prava, uključujući zaštitu od rodno zasnovanog nasilja.

Slika 8: Učestalost seksualnog uznemiravanja prema statusu aktivnosti, procentualno

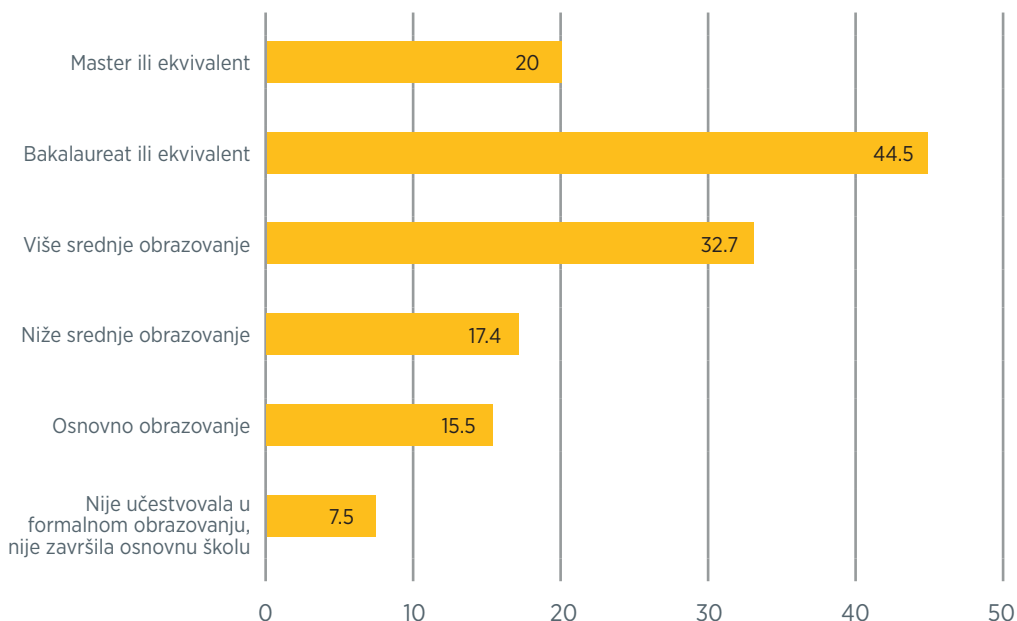

Baza: Žene u dobi od 18 do 74 godine u BiH (2.255).
Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

Žene iz siromašnog okruženja također su izložnije seksualnom uznemiravanju. Više od jedne trećine (32,5%) žena koje su pogođene veoma ozbiljnim nedostatkom prihoda izjavilo je da su doživjele seksualno uznemiravanje, u poređenju sa 26,5% žena koje su izjavile da udobno žive od svojih trenutnih prihoda.

Postoji određeni efekat stepena obrazovanja na učestalost seksualnog uznemiravanja. Naime, **žene koje su završile fakultet u značajno većoj mjeri su otkrивale da su doživjele seksualno uznemiravanje od žena sa srednjim i osnovnim obrazovanjem**. To je, međutim, vjerovatno povezano sa većom svijesti o seksualnom uznemiravanju i spremnošću da se takva iskustva podijele među ženama sa visokim obrazovanjem. Također bi se moglo povezati sa činjenicom da žene sa većim stepenom obrazovanja aktivnije učestvuju u javnom životu, što povećava rizik od seksualnog uznemiravanja.

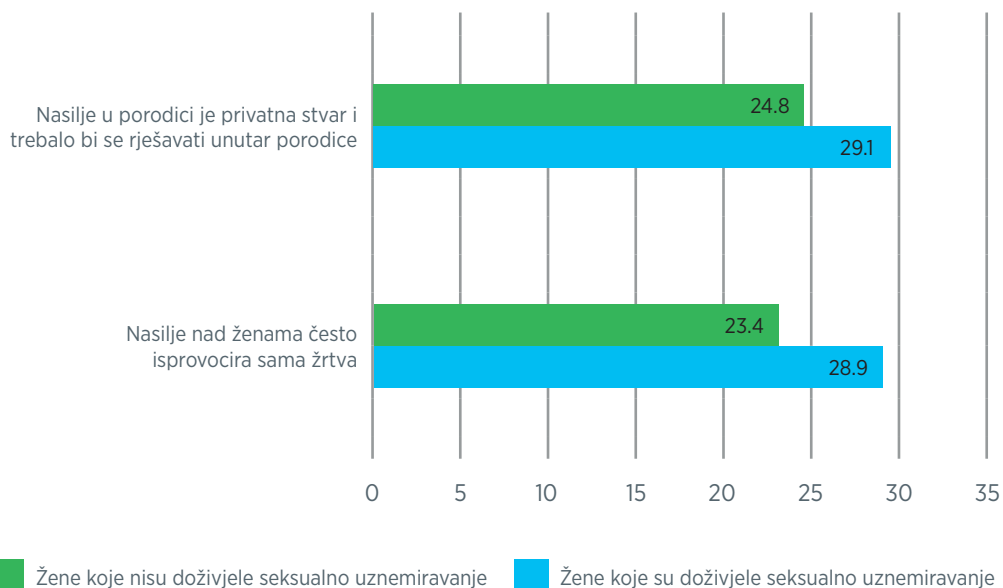
Slika 9: Učestalost seksualnog uznemiravanja prema nivou obrazovanja, procentualno

Baza: Žene u dobi od 18 do 74 godine u BiH (2.255).
Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

Postoji korelacija između stavova prema nasilju nad ženama i vjerovatnosti otkrivanja iskustva seksualnog uznemiravanja. Među ženama koje se ne slažu i izrazito ne slažu sa tvrdnjama „nasilje nad ženama često isprovocira sama žrtva” i „nasilje u porodici je privatna stvar i trebalo bi se rješavati unutar porodice”, veća je stopa otkrivanja seksualnog uznemiravanja. Treba, međutim, napomenuti da bi to moglo biti povezano sa većom sviješću i spremnošću da se takva iskustva otkriju, a ne nužno sa većom učestalošću seksualnog uznemiravanja (Slika 10).

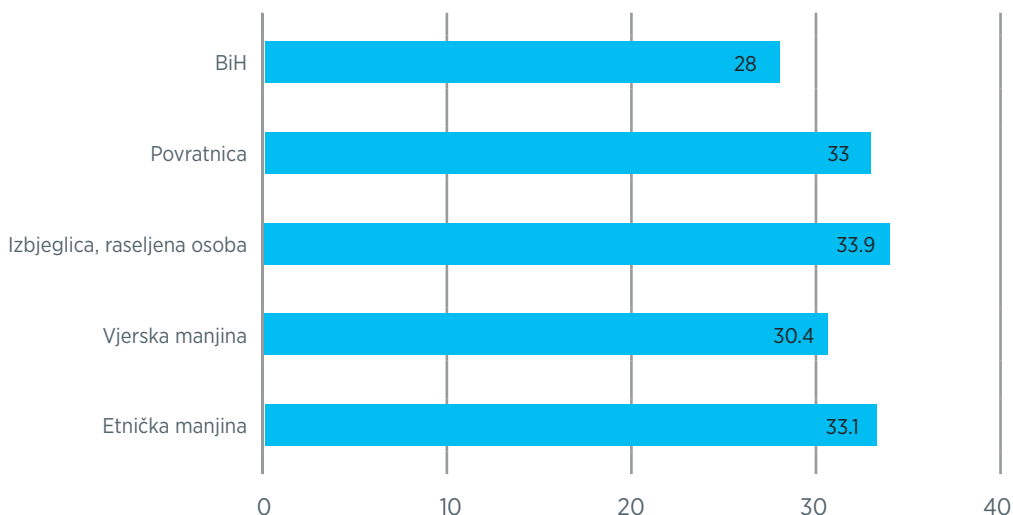
Slika 10: Procenat žena koje se ne slažu i izrazito se ne slažu sa stavovima među ženama koje su otkrile i ženama koje nisu otkrile iskustvo seksualnog uznemiravanja

Baza: Žene u dobi od 18 do 74 godine u BiH (2.255).
Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

Žene koje pripadaju manjinama i one koje su bile raseljene tokom sukoba značajno su češće bile žrtve seksualnog uznemiravanja. Žene koje pripadaju etničkoj ili vjerskoj manjini, izbjeglice, raseljene osobe i povratnice bilježe natprosječnu učestalost seksualnog uznemiravanja (Slika 11).

Slika 11: Učestalost seksualnog uznemiravanja prema manjinskom statusu i statusu prisilne migracije, procentualno

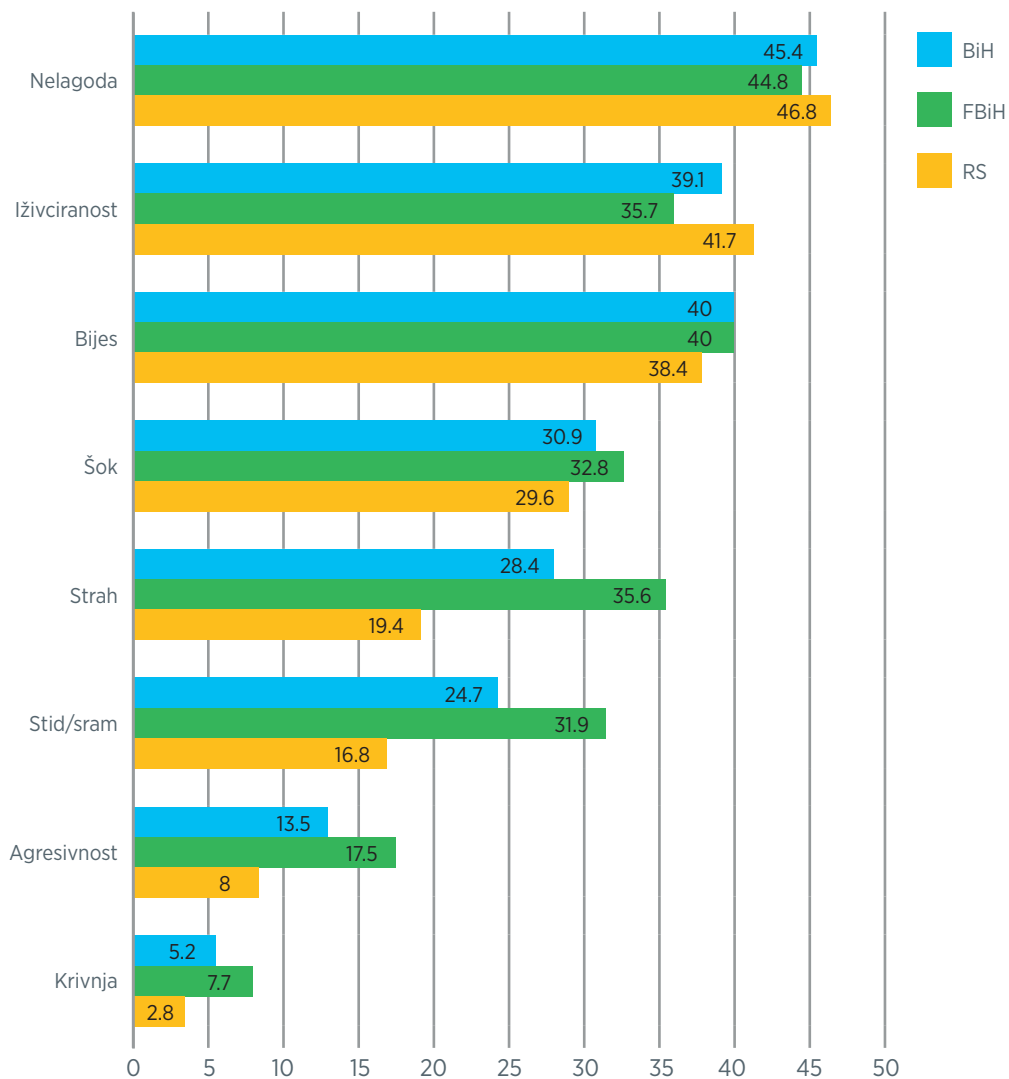
Baza: Žene u dobi od 18 do 74 godine u BiH (2.255); etnička manjina (130); vjerska manjina (46); izbjeglica, raseljena osoba (118); povratnica (109).
Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE UZROKUJE PSIHOLOŠKE POSLJEDICE.

Najčešći emocionalni odgovori na najteži incident bili su nelagoda, zatim izživciranost i bijes, šok i strah, stid/sram, agresivnost, a kod nekih žena i osjećaj krivnje (Slika 10). U istraživanju su žene koje žive u FBiH češće navodile šok, strah, stid/sram, agresivnost i krivnju nego žene koje žive u RS-u, koje su češće navodile izživciranost i nelagodu (Slika 12).

Posljedice su dublje kada su žrtve izložene višestrukim i ponovljenim incidentima uznemiravanja.

Slika 12: Emocionalne reakcije žena na najozbiljniji incident seksualnog uznemiravanja, prema entitetu, procentualno

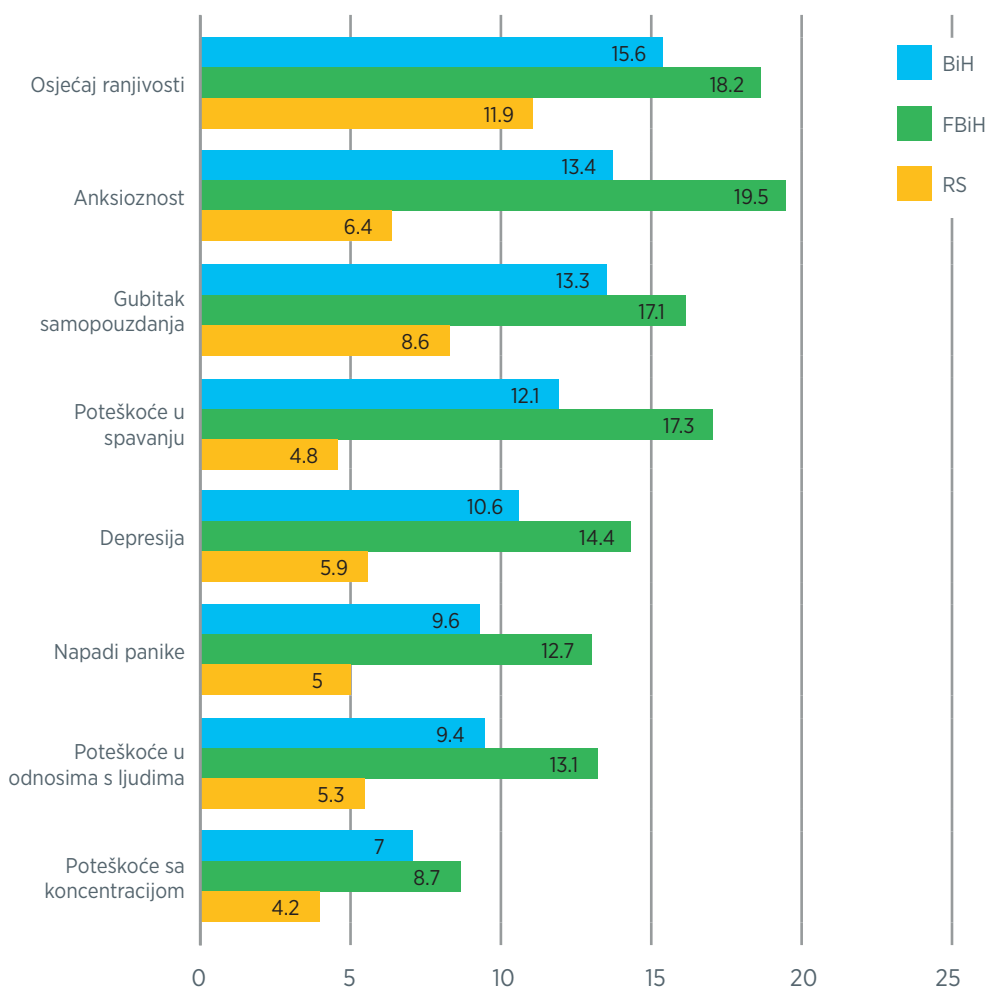

Baza: Žene u dobi od 18 do 74 godine koje su prijavile najozbiljniji incident seksualnog uznemiravanja (BiH: 450; FBiH: 241; RS: 199).

Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

Najčešće navođena **psihološka posljedica je osjećaj ranjivosti, zatim anksioznost, gubitak samopouzdanja, poteškoće u spavanju, depresija, napadi panike, poteškoće u uspostavljanju odnosa s drugim ljudima i poteškoće sa koncentracijom**. Rezultati istraživanja ukazuju na razlike između žena koje žive u FBiH i RS, gdje je veća vjerovatnoća da žene iz FBiH navode sve spomenute psihološke posljedice. To bi se moglo povezati sa manjom spremnošću da se iskustva seksualnog uznemiravanja otkriju i podijele među određenim grupama, ali dokazi iz istraživanja ne daju osnov za pouzdan zaključak o porijeklu ovih razlika.

Slika 13: Psihološke posljedice najozbiljnijeg incidenta seksualnog uznemiravanja, prema entitetu, procentualno

Baza: Žene u dobi od 18 do 74 godine koje su prijavile najozbiljniji incident seksualnog uznemiravanja (BiH: 450; FBiH: 241; RS: 199).

Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

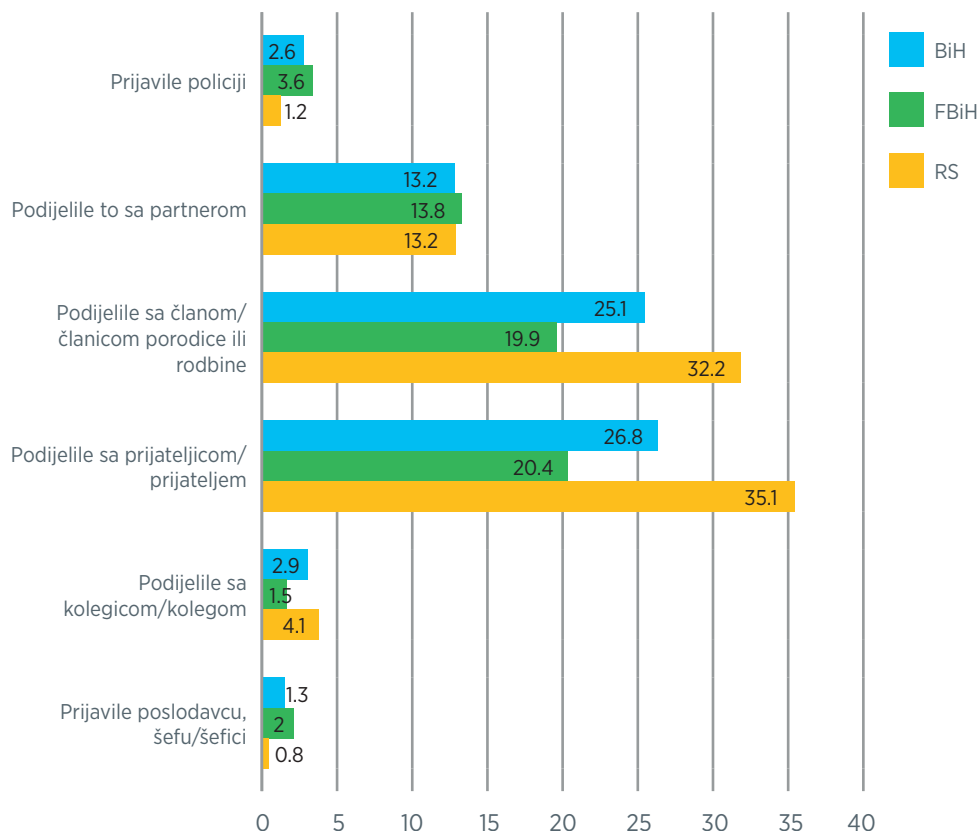
VEĆINA ŽENA NE PRIJAVLJUJE SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE ORGANIMA VLASTI. SAMO JE 12 ŽENA (2,6%) PRIJAVILO INCIDENTE POLICIJI. KADA ŽENE PROGOVORE O SEKSUALNOM UZNEMIRAVANJU, PRVENSTVENO TO URADE SA PRIJATELJIMA I PORODICOM.

Većina žena koje su doživjele seksualno uznemiravanje nikome nije rekla niti prijavila nadležnim organima ili institucijama koje se bave zaštitom žena od rodno zasnovanog nasilja. Samo se 32% žena koje su doživjele bilo kakav oblik seksualnog uznemiravanja od svoje 15. godine povjerilo nekom drugom o svom iskustvu. Razlike između žena koje žive u FBiH i RS su značajne u tom pogledu, budući da su žene iz RS-a navele veću spremnost da govore o takvim iskustvima od žena u FBiH (44,6% naspram 24,4%).

Samo je 12 od 450 žrtava prijavilo seksualno uznemiravanje policiji (2,6%). Žene su uglavnom dijelile informacije sa svojim najbližim društvenim krugovima, poput prijatelja i porodice, a slučajeve nisu prijavljivale nadležnim organima ili organizacijama u sistemu zaštite (Slika 14). Značajne razlike između žena koje žive u FBiH i RS pojavljuju se samo u pogledu otvorenosti prema takvim iskustvima sa porodicom i prijateljima. Žene u RS su iskazale veću spremnost da podijele informacije o svojim iskustvima sa prijateljima i porodicom nego one u FBiH. U ostalim aspektima, razlike nisu statistički značajne.

Na temelju ovih nalaza, vjerovatno je da dijeljenje informacija ublažava psihološki teret koji žene trpe zbog seksualnog uznemiravanja. Ovu tezu pojačava činjenica da veći broj žena iz FBiH nerado dijeli te informacije i da je veća vjerovatnoća da će trpiti psihološke posljedice.

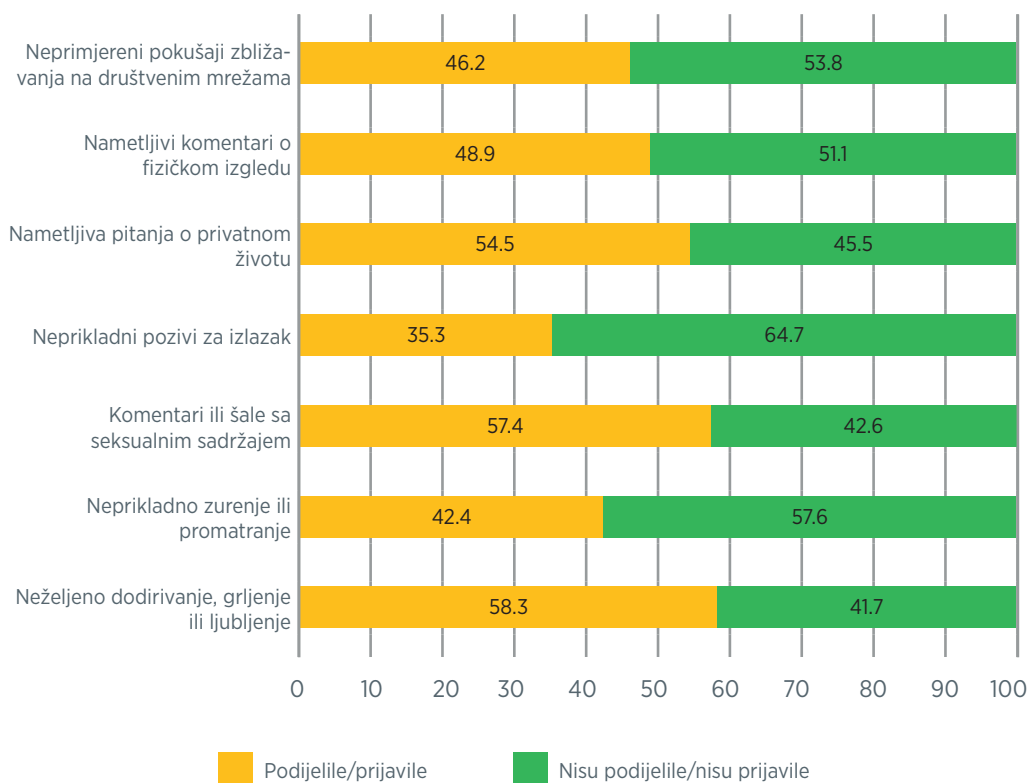
Slika 14: Žene koje su doživjele seksualno uznemiravanje i podijelile svoje iskustvo sa drugima, prema entitetu, procentualno

Baza: Žene u dobi od 18 do 74 godine koje su prijavile najozbiljniji incident seksualnog uznemiravanja (BiH: 450; FBiH: 241; RS: 199).
Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

Veća je vjerovatnoća da će žrtve podijeliti svoja iskustva o određenim oblicima seksualnog uznemiravanja (Slika 14). Dok je većina žena koje su iskustva sa nametljivim pitanjima o privatnom životu, komentarima ili šalama sa seksualnim sadržajem i neželjenim dodirivanjem, grljenjem ili ljubljenjem navodile kao najteže slučajeve seksualnog uznemiravanja ta iskustva i podijelile sa drugima, manje ih je drugima govorilo o nametljivim komentarima o izgledu, neprikladnim pozivima za izlazak, neprikladnim pokušajima zблиžavanja na društvenim mrežama te neprikladnom zurenju ili promatranju.

Slika 15: Procenat žena koje su navele različite oblike seksualnog uznemiravanja kao najozbiljniji incident koji su doživjele i koje su podijelile/prijavile taj incident drugima

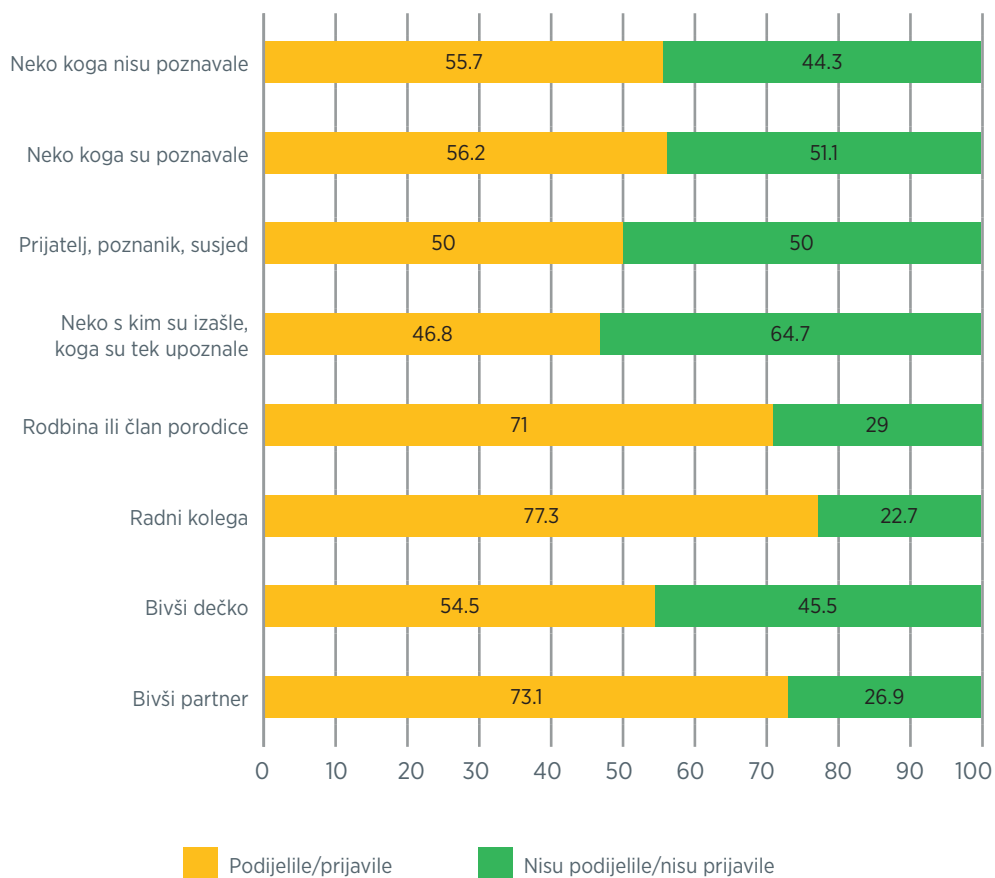

Baza: Žene u dobi od 18 do 74 godine koje su prijavile najozbiljniji incident seksualnog uznemiravanja (BiH: 450; FBiH: 241; RS: 199).

Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

Slično tome, **žene su češće prijavljivale slučajeve seksualnog uznemiravanja koje su počinili određeni počinitelji**. Istraživanje pokazuje da će žrtve češće prijaviti najteže slučajeve seksualnog uznemiravanja koje su počinili bivši partneri, članovi porodice i kolege, nego one koje su počinile osobe s kojima su izašle, prijatelji, poznanici, susjedi ili druge poznate ili nepoznate osobe (Slika 16).

Slika 16: Procenat žena koje su doživjele najteži incident seksualnog uznemiravanja i podijelile/prijavile taj incident, prema počinitelju

Baza: Žene u dobi od 18 do 74 godine koje su prijavile najozbiljniji incident seksualnog uznemiravanja (BiH: 450; FBiH: 241; RS: 199).

Izvor: OSCE-ovo istraživanje o nasilju nad ženama, 2019.

PREPORUKE

Seksualno uznemiravanje je ozbiljan sigurnosni problem za žene i djevojčice u BiH. Sljedeći nalazi naglašavaju važnost dvostrukog pristupa poboljšanju prevencije seksualnog uznemiravanja i zaštite žena od ovog oblika rodno zasnovanog nasilja:

1. Kontinuirani rad na podizanju svijesti o seksualnom uznemiravanju kao obliku rodno zasnovanog nasilja među ženama i muškarcima.
2. Poboljšanje mehanizama zaštite na svim nivoima vlasti i u svim relevantnim okruženjima.

PODIZANJE SVIJESTI

Aktivnosti podizanja svijesti trebale bi se usmjeravati kroz nekoliko kanala, čime se obuhvataju sve relevantne grupe:

- ❑ Kampanje za podizanje svijesti trebale bi biti osmišljene i vođene tako da ciljaju na žene svih starosnih dobi i svakog socioekonomskog statusa. Takve kampanje bi trebale koristiti prednosti široko korištenih medija i tehnologija kad god je to moguće. Informativni programi trebali bi biti usmjereni na žene iz grupa u nepovoljnom položaju, uključujući one sa invaliditetom, manjine i one koje žive u ruralnim područjima.
- ❑ Aktivnosti podizanja svijesti trebale bi biti osmišljene i vođene na svim nivoima formalnog obrazovanja kroz redovne nastavne planove i programe, vannastavne aktivnosti i vršnjačko učenje.
- ❑ Kampanje posebno usmjerene na mlade trebaju se provoditi putem kanala i oblika koji se široko koriste u ovoj grupi, kao što su društvene mreže, blogovi, elektronski mediji itd.
- ❑ Treba usmjeriti opsežnu kampanju prema širem stanovništvu sa jasnim porukama o tome šta je seksualno uznemiravanje, zašto je štetno i kako ga treba rješavati.
- ❑ Osigurati koordinaciju gore navedenih inicijativa da bi se poslale jednoobrazne poruke javnosti i ključnim akterima.

RAZVIJANJE I UNAPREĐENJE MEHANIZAMA ZAŠTITE

Potrebno je poticati uspostavu mehanizama za zaštitu od seksualnog uznemiravanja na različitim nivoima i u različitim okruženjima, uključujući sljedeće:

- ❑ Nadležne institucije na državnom nivou, institucije u FBIH i RS te institucije u BD, zajedno sa institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost

spolova, trebaju razviti mehanizme za olakšavanje prijavljivanja seksualnog uznemiravanja u svim sferama života, uključujući radni i obrazovni kontekst, te suočavanje s njegovim posljedicama i provedbu Preporuke CM/Rec(2019)1 koju je usvojio Odbor ministara Vijeća Evrope 27. marta 2019. godine o sprečavanju i borbi protiv seksizma.

- ❑ Nadležna ministarstva i institucije u Vladi FBiH, Vladi RS, Vladi BD i kantonalnim vladama, u saradnji s mehanizmima za ravnopravnost spolova i organizacijama civilnog društva, trebaju podržati unapređenje sistema upućivanja preživjelih i ojačati i standardizirati protokole na lokalnom nivou. Bitno je osigurati da žene iz grupa u nepovoljnom položaju, uključujući žene sa invaliditetom i žene pripadnice nacionalnih manjina (naročito Romkinje), mogu pristupiti tim uslugama.
- ❑ Treba poticati poslodavce da uspostave mehanizme prevencije i zaštite od seksualnog uznemiravanja na poslu. Sindikati bi trebali imati proaktivnu ulogu u praćenju i reagiranju na slučajeve seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu.
- ❑ Inspektorati rada na svim nivoima trebaju uspostaviti mehanizme prevencije i zaštite te izraditi i usvojiti relevantne zakone i protokole kako bi osigurali zaštitu radnica od seksualnog uznemiravanja.
- ❑ Obrazovne ustanove trebaju uspostaviti mehanizme prevencije i zaštite na svim nivoima.
- ❑ Druge institucije koje pružaju javne usluge, poput onih koje nude zdravstvenu i socijalnu zaštitu, trebale bi imati mehanizme za prevenciju seksualnog uznemiravanja i zaštitu zaposlenica i klijentica/korisnica.
- ❑ Nezavisna tijela, kao što je Institucija ombudsmana, trebala bi pratiti i reagirati na slučajeve seksualnog uznemiravanja u različitim okruženjima, uključujući radna mjesta, obrazovanje i javne usluge.
- ❑ Nadležna ministarstva i institucije Vlade Federacije BiH, Vlade Republike Srpske, Vlade Brčko distrikta BiH uključene u sistem zaštite zajedno sa statističkim institucijama trebaju osigurati razvoj zajedničke metodologije za prikupljanje podataka i izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju i koordinirati prikupljanje podataka o nasilju nad ženama. Korištenje konsolidiranih podataka za sve relevantne aktere treba biti prioritet kako bi se omogućilo pouzdano i učinkovito izvještavanje na svim nivoima vlasti.

Mehanizmi za ravnopravnost spolova na državnom i entitetskom nivou trebali bi preuzeti vodeću ulogu u uspostavljanju i promoviranju takvih mehanizama zaštite.